

УДК 351.84:351.746.1:364-787.522(477)

<https://doi.org/10.62664/cpa.2025.02.25>

Василь ОСТАП'ЯК,

професор кафедри публічного управління,

адміністрування і національної безпеки

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

доктор політичних наук, доцент

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0001-9374-1956>

Вікторія БАСАРАБ,

завідувач навчальної лабораторії кафедри публічного управління,

адміністрування і національної безпеки,

здобувач вищої освіти за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

(© ОСТАП'ЯК В., БАСАРАБ В., 2025)

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ВЕТЕРАНІВ ТА ІМПЕРАТИВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У статті досліджено механізми державного управління соціальною адаптацією та реінтеграцією ветеранів російсько-української війни в умовах дії правового режиму воєнного стану та підготовки до повоєнного відновлення України. На основі аналізу понятійно-категоріального апарату, чинної нормативно-правової бази (законів про статус ветеранів, соціальний і правовий захист військовослужбовців, пенсійне забезпечення, реабілітацію осіб з інвалідністю, національний спротив, воєнний стан), стратегічних документів та адміністративних даних окреслено сучасну архітектуру ветеранської політики. Показано, що вона набуває рис проактивної, функціонально-реінтеграційної моделі, але зберігає високий

рівень фрагментації, нормативного дублювання, ресурсних обмежень і нестачі операційних механізмів, зокрема у сферах психічного здоров'я, професійної реінтеграції та локальної інфраструктури підтримки. Особливої уваги надано багаторівневій системі управління (центрального – регіонального – локального рівні), функціонуванню Єдиного державного реєстру ветеранів, мережі фахівців супроводу та інструментам медичної, соціальної, освітньої й економічної підтримки. Обґрунтовано потребу кодифікації ветеранського законодавства через ухвалення Кодексу соціального захисту ветеранів, формування інституційно єдиної управлінської вертикалі на базі Міністерства у справах ветеранів, запровадження кейс-менеджменту, розбудови сектору психічного здоров'я, посилення ролі територіальних громад і впровадження проєктно-цільового бюджетування з чіткими KPI. Зроблено висновок, що перехід до інституційно зрілої, цифрово інтегрованої та економічно стійкої моделі ветеранської політики є ключовою передумовою успішної реінтеграції ветеранів у повноцінне суспільне життя та забезпечення національної стійкості в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: ветерани війни, соціальна адаптація, реінтеграція, державне управління, воєнний стан.

Vasyl OSTAPIAK,

Professor of the Department of Public Management,

Administration and National Security

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Doctor of Political Sciences, Associate Professor

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0001-9374-1956>

Viktoriia BASARAB,

Head of the Educational Laboratory, Department of Public Management,

Administration and National Security,

SOCIAL ADAPTATION OF VETERANS AND THE IMPERATIVES OF NATIONAL SECURITY

The article examines the mechanisms of public administration of social adaptation and reintegration of veterans of the Russian – Ukrainian war under the conditions of the legal regime of martial law and preparations for Ukraine's post-war recovery. Based on an analysis of the conceptual and categorical apparatus, the current regulatory and legal framework (laws on the status of veterans, social and legal protection of servicemembers, pension provision, rehabilitation of persons with disabilities, national resistance, martial law), strategic documents and administrative data, the contemporary architecture of veteran policy is outlined. It is shown that this policy is acquiring the features of a proactive, functionally reintegrative model, yet still retains a high level of fragmentation, normative duplication, resource constraints and a lack of operational mechanisms, particularly in the areas of mental health, professional reintegration and local support infrastructure. Special attention is paid to the multi-level governance system (central – regional – local levels), the functioning of the Unified State Register of War Veterans, the network of veteran support specialists, and the instruments of medical, social, educational and economic support. The article substantiates the need to codify veteran legislation through the adoption of a Veterans' Social Protection Code, the formation of an institutionally unified governance vertical based on the Ministry for Veterans Affairs, the introduction of case management, the development of the mental health sector, the strengthening of the role of territorial communities, and the implementation of project-based budgeting with clear KPIs. It is concluded that the transition to an institutionally mature, digitally integrated and economically

sustainable model of veteran policy is a key precondition for the successful reintegration of veterans into full social life and for ensuring national resilience in the long term.

Key words: *war veterans, social adaptation, reintegration, public administration, martial law.*

Постановка проблеми. Соціальна адаптація та реінтеграція ветеранів російсько-української війни становлять один із найсерйозніших викликів сучасної державної політики України. В умовах тривалого воєнного стану та одночасної підготовки до повоєнного відновлення суспільство зіткнулося з комплексом системних викликів, що охоплюють зростання поширеності посттравматичного стресового розладу, черепно-мозкових травм та ампутацій, обмежену сервісну спроможність національної системи реабілітації, фрагментарність нормативно-правового регулювання, недостатній рівень міжвідомчої координації, а також фактичне усунення органів місцевого самоврядування від участі в процесах реінтеграції ветеранів та постраждалих категорій населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявний масив наукових праць та аналітичних матеріалів засвідчує стале зростання уваги до проблематики соціальної адаптації ветеранів російсько-української війни, що зумовлено одночасною дією воєнних травм, інституційної перебудови системи соціального захисту та масштабних викликів післявоєнного відновлення. У сучасних дослідженнях соціальна адаптація ветеранів дедалі частіше трактується не як разова «*допомога після демобілізації*», а як довготривалий багатовимірний процес реінтеграції в цивільне життя, що охоплює психологічну стабілізацію, відновлення соціальних зв'язків, професійну (ре)інклюзію, економічну самодостатність, сімейну адаптацію, а також взаємодію з громадою та інститутами влади.

У фокусі наукової дискусії виокремлюються кілька взаємопов'язаних напрямків. По-перше, досліджуються психосоціальні наслідки бойового досвіду та їх вплив на здатність до соціального функціонування, що актуалізує потребу комплексної реабілітації та систем підтримки, орієнтованих на реальні життєві траєкторії ветерана. По-друге, аналізуються інституційні механізми державного управління ветеранською політикою — від нормативного забезпечення до моделей міжвідомчої координації, фінансування, моніторингу результативності та стандартизації послуг. По-третє, значна увага надається територіальному виміру — спроможності громад забезпечити сервісну доступність, індивідуальний супровід, партнерство з громадським сектором і роботодавцями, а також безбар'єрність середовища. По-четверте, проблематика адаптації розглядається в контексті правового режиму воєнного стану: обмежені ресурси, мобільність населення, дефіцит кадрів і зростання попиту на соціальні послуги формують «*стрес-тест*» для системи публічного управління та вимагають гнучких управлінських рішень.

Водночас, у публікаціях фіксуються типові вузли проблем: фрагментарність програм і процедур, неоднакова якість послуг у регіонах, надмірна бюрократизація окремих маршрутів отримання підтримки, брак єдиного управлінського контуру відповідальності, а також обмеженість даних для оцінювання ефектів політики. Це зумовлює потребу переходу від переважно компенсаційної логіки до управлінської моделі, що поєднує профілактику ризиків, раннє втручання, персоналізований супровід і вимірювані результати реінтеграції.

Метою дослідження є розроблення та наукове обґрунтування підходів до організації соціальної адаптації ветеранів в умовах дії воєнного стану та підготовки до післявоєнного відновлення України, з акцентом на вдосконаленні механізмів державного управління, підвищенні

узгодженості міжвідомчої взаємодії, стандартизації сервісних маршрутів і забезпеченні результативності політики реінтеграції на національному та місцевому рівнях.

Виклад основного матеріалу. Соціальні гарантії, закріплені Законом № 3551–ХІІ, утворюють багатокomпонентний *«контур соціального захисту»* ветеранів, який охоплює базові сфери життєзабезпечення та відновлення: охорону здоров'я (безоплатне лікування у закладах системи МОЗ, стаття 12), житлові права (позачерговість у забезпеченні житлом, стаття 13), транспортні пільги (стаття 14), пенсійні надбавки та доплати (стаття 15), а також інструменти професійної адаптації і соціальної інтеграції (стаття 16). У динаміці редакцій (1993–2025 рр.) простежується поступова модернізація підходів і наближення до європейської логіки рівного поводження та недискримінації (зокрема, в руслі Директиви ЄС 2000/78/ЄС). Водночас нормативна *«повнота переліку»* не гарантує управлінської результативності: законодавча модель зосереджується переважно на фіксації прав і пільг, але недостатньо інституціоналізує механізми їх реалізації (стандарти послуг, гарантовані обсяги, маршрути отримувача, джерела фінансування, відповідальних виконавців і контроль якості). Найпомітніший розрив проявляється у сфері ментального здоров'я: формально деклароване право на медичне забезпечення не підкріплюється цільовими квотами/пакетами психотерапевтичної допомоги та вимірюваними параметрами доступності, що фактично продукує дефіцит послуг і нерівність доступу.

Отже, ветеран у цій конструкції постає як суб'єкт із диференційованим правовим статусом, сформованим воєнним досвідом (прямим або опосередкованим), із пріоритетом відновлення соціальної функціональності; однак домінування декларативних гарантій без систем моніторингу, оцінювання ефектів і управління якістю знижує дієвість

політики саме в повоєнний період, коли потреби стають масовими й тривалими.

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011 задає базовий правовий режим соціальних гарантій для військовослужбовців та їхніх сімей (статті 1–3) і, що принципово важливо, містить *«перехідний фокус»* — інструменти підтримки на етапі демобілізації/звільнення зі служби: медичні огляди, елементи психологічного супроводу, матеріальне забезпечення та інші форми допомоги (статті 10–12) [1]. У системному вимірі цей Закон працює синергійно із Законом № 3551–ХІІ (ветеранські права «накладаються» на гарантії, пов'язані зі статусом служби), однак одночасно створює адміністративну складність через дублювання та паралельне регулювання окремих напрямків (типовий приклад — санаторно-курортне лікування, що може бути врегульоване нормами обох актів). Наслідком стає фрагментація процедур: різні підстави, пакети документів, відповідальні інституції й канали фінансування ускладнюють доступ до послуг та збільшують транзакційні витрати (час, доказування, повторні звернення). З управлінського погляду це означає потребу в уніфікації адміністративних регламентів, запровадженні узгоджених *«маршрутів отримувача»* і мінімізації повторюваних процедур через обмін даними між реєстрами та сервісними системами.

Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» концентрується на спеціальному пенсійному режимі: визначає принципи нарахування та перерахунку пенсій із прив'язкою до грошового забезпечення (статті 43–45), а також передбачає підвищення/надбавки для окремих категорій, зокрема осіб з інвалідністю (у межах встановлених норм, зокрема стаття 24) [2]. Проблемний вимір тут лежить у площині *«реальної адекватності»* виплат: навіть коректна формула нарахування не гарантує збереження купівельної

спроможності в умовах інфляційних хвиль і бюджетних обмежень. Якщо механізми індексації, перерахунку та компенсацій працюють із запізненням або неповною мірою, виникає ефект прихованої девальвації соціальної гарантії — тобто розрив між номінально визначеним правом і фактичним рівнем соціальної безпеки ветерана. Унаслідок цього пенсійне забезпечення втрачає частину стабілізуючої функції й може підсилювати ризики бідності та соціальної вразливості саме в довгостроковій перспективі реінтеграції.

Спеціалізоване регулювання для вразливих категорій забезпечується Законом України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» № 2961, що поширюється, зокрема, й на інвалідів війни (статті 1–2) та концептуалізує реабілітацію як комплекс взаємопов’язаних медичних, психосоціальних і професійних заходів (статті 9–11), доповнений вимогами доступності та державними стандартами (стаття 12) [3]. Сильна сторона такого підходу — комплексність й орієнтація на відновлення функціонування, а не лише на фіксацію факту інвалідності. Водночас, управлінський виклик полягає у *«зшиванні»* цього реабілітаційного контуру з ветеранською політикою: без міжвідомчих протоколів (*охорона здоров’я – соціальний захист – зайнятість – освіта*), єдиних критеріїв результату та системи контролю якості реабілітація ризикує залишатися набором роз’єднаних послуг. Саме тому пріоритетом стає перехід від розрізнених заходів до інтегрованого кейс-менеджменту, де відповідальність визначається не *«за процес»*, а за досягнення вимірюваного відновлювального ефекту (функціональна автономність, працевлаштування/перекваліфікація, стабілізація психоемоційного стану, зниження повторних кризових звернень).

Закон України «Про основи національного спротиву» формує нормативний каркас залучення та використання людського потенціалу в умовах загроз національній безпеці, зокрема охоплюючи ветеранів і

учасників сучасних конфліктів (учасників АТО/ООС та російсько-української війни) через визначення суб'єктів, принципів і організаційних складників спротиву (статті 1–3). Його регулятивне осердя зосереджене на підготовці, набутті спроможностей та участі громадян у заходах національного спротиву, передбачаючи правові гарантії участі, процедурні засади взаємодії, а також елементи захисту й забезпечення в межах територіальної оборони (статті 6–11). У прикладному вимірі Закон виконує функцію *«превентивного мосту»* між військовим досвідом і цивільною стійкістю держави: через інституціоналізацію підготовки та участі у спротиві він здатен підтримувати контрольовану реінтеграцію осіб із бойовим досвідом ще до виникнення критичних соціальних ризиків, тобто працює як інструмент ранньої (попереджувальної) реінтеграції (стаття 8).

Водночас, аналіз законодавчої конструкції демонструє дисбаланс між мобілізаційно-оборонним фокусом і соціальною *«післявоєнною»* архітектурою. Закон, будучи ефективним у частині організації територіальної оборони та залучення підготовленого резерву, не містить розгорнутих норм щодо постдемобілізаційного супроводу: зокрема, відсутні безпосередні приписи про психосоціальну адаптацію, психологічну реабілітацію, підтримку сімей ветеранів, профілактику посттравматичних розладів та міжвідомчу маршрутизацію таких послуг. Ця прогалина знижує відповідність принципу комплексності реабілітації та соціально-трудової інтеграції, що закріплюється міжнародними підходами, зокрема Конвенцією МОП № 159, що наголошує на потребі системних заходів професійної реабілітації та зайнятості осіб із порушеннями працездатності [4]. Фактично, на рівні *«жорстких»* норм Закон більше описує, як держава формує стійкість через участь, але майже не відповідає на запитання, як вона відновлює людський капітал після служби.

У ширшому контексті сучасної доктрини державного управління соціальна адаптація ветеранів розглядається не як *«соціальна опція»*, а як

стратегічний імператив національної безпеки та сталого розвитку: це одночасно питання суспільної згуртованості, ринку праці, охорони здоров'я, демографічної стійкості й довіри до інститутів влади. В Україні механізми державного управління у цій сфері істотно трансформувалися під впливом правового режиму воєнного стану, запровадженого Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. Воєнний стан, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», допускає тимчасові обмеження окремих конституційних прав і свобод (зокрема в межах, визначених законом) (стаття 8), але водночас не «скасовує» соціальної функції держави, а підвищує її обов'язок щодо захисту вразливих груп. У цьому сенсі ветерани набувають статусу пріоритетних адресатів соціальної політики, а діяльність Президента як гаранта державного суверенітету і прав громадян задає межі посиленої відповідальності держави за безпекові й соціальні наслідки війни (стаття 102 Конституції України).

Отже, в умовах воєнного стану виникає подвійний управлінський виклик: з одного боку — забезпечити обороноздатність через інструменти національного спротиву та територіальної оборони; з іншого — вибудувати цілісний «*післяслужбовий*» контур державної політики, де психосоціальна адаптація, медична й професійна реабілітація, підтримка зайнятості та сімей ветеранів інтегруються в єдину міжсекторальну систему. Саме цей другий контур наразі недостатньо відображений у Законі про національний спротив, що обґрунтовує потребу нормативного посилення: або через внесення спеціальних приписів щодо постдемобілізаційного супроводу, або через чітке відсилання до профільних актів і стандартів із визначенням координаційного механізму, відповідальних суб'єктів та мінімальних гарантій психосоціальної підтримки.

Організаційний механізм державного управління соціальною адаптацією ветеранів вибудовується як багаторівнева система вертикальної та горизонтальної координації, у якій центральний рівень (Міністерство у справах ветеранів України як профільний координатор) забезпечує формування політики, стандартизацію підходів і міжвідомчу узгодженість, тоді як регіональний рівень (обласні військові адміністрації) відповідає за організацію виконання, розподіл ресурсів й управлінський нагляд, а локальний (територіальні громади) — за безпосереднє надання послуг, адресний супровід і відновлення соціальних зв'язків *«на місці»*. Таку архітектуру інституційно закріплено в Стратегії ветеранської політики до 2030 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 02.08.2024 № 789 (зі змінами від 15.11.2025), що фіксує логіку: *єдина державна рамка — регіональне адміністрування — громада як точка контакту для ветерана та його сім'ї* [5].

На центральному рівні ключовим управлінським інструментом є *Єдиний державний реєстр ветеранів (ЄДРВВ)*, запроваджений наказом Мінветеранів від 03.10.2024 № 287. Його значення виходить за межі *«обліку як такого»*: реєстр формує доказову основу для планування бюджетів і програм, дає змогу сегментувати потреби (медичні, психологічні, соціальні, професійні), будувати маршрути послуг і контролювати їх доступність, а також зменшувати адміністративне навантаження на ветерана через принцип *«дані — замість довідок»*. За наявними відомостями, облік у ЄДРВВ охоплює понад 1,3 млн осіб (станом на листопад 2025 р.), що об'єктивує масштаб ветеранської спільноти як системоутворювального адресата державної політики [6].

Статистичні дані ЄДРВВ станом на 1 жовтня 2025 року дозволяють окреслити структурні контури ветеранської спільноти та, відповідно, її *«профіль потреб»*. Чисельність осіб зі статусом учасника бойових дій становить 1 356 890, що засвідчує винятковий рівень залучення громадян

до оборони держави та, водночас, формує високий попит на медичний, психологічний, професійний і соціальний супровід. Це не просто велике число — це показник масштабу наслідків бойового досвіду, що держава має врахувати в управлінських рішеннях, стандартах допомоги та інфраструктурі послуг [6].

Категорія «учасники війни» (163 016 осіб), що охоплює осіб, залучених до трудової чи волонтерської діяльності в умовах воєнних дій, також потребує інституційно релевантних механізмів підтримки. Її зростання віддзеркалює еволюцію доктринального розуміння оборонної діяльності — від вузького військового виміру до ширшої моделі суспільної стійкості, де внесок в оборону може набувати різних організаційних форм, але наслідки тривалого перебування у воєнному середовищі залишаються суттєвими [6].

Окремим пріоритетним сегментом є особи з інвалідністю внаслідок війни — 138990 станом на жовтень 2025 року. Цей показник задає «жорсткі» управлінські пріоритети для медико-психологічної реабілітації, протезування та допоміжних засобів, психотерапевтичної підтримки, соціального супроводу, адаптації житла і транспорту, а також для повернення до економічної активності. Висока поширеність воєнних травм підсилює потребу в модернізації експертно-медичних процедур, унормуванні стандартів реабілітації та розбудові моделей підтриманого працевлаштування, щоб інвалідність не перетворювалася на довічне «виключення» з ринку праці [6]. У підсумку наведені дані стають не декларативним тлом, а ключовим аналітичним ресурсом для проєктування повоєнної політики: вони безпосередньо впливають на структуру програм, мережу послуг у громадах, кадрові потреби та фінансування.

Координаційний «скелет» системи посилюється міжвідомчою взаємодією: узгодження підходів здійснюється через міжвідомчу раду при Мінветеранів із залученням МОЗ, Мінсоцполітики, Міноборони та

Мінреінтеграції, що дозволяє синхронізувати медичні, соціальні, реабілітаційні та безпекові компоненти політики. Функціонально така рада має забезпечувати: 1) єдині стандарти й маршрути послуг; 2) розмежування повноважень без дублювання; 3) управління ресурсами та програмами; 4) моніторинг результативності з орієнтацією на потреби конкретної особи. Саме тут принципи індивідуалізації та комплексності повинні переходити з лозунгів у регламенти, показники якості та реальні рішення — оскільки ветеранська політика *«працює»* лише тоді, коли у ветерана не з'являється друга служба: служба в чергах і кабінетах.

Вагомим організаційним *«вузлом»* державного рівня в системі реалізації ветеранської політики стало утворення Координаційного штабу з питань реалізації державної ветеранської політики як тимчасового консультативно-дорадчого органу Кабінету Міністрів України. Нормативна конструкція штабу демонструє принцип міжсекторності: його склад сформовано з представників ключових міністерств, центральних органів виконавчої влади та окремих силових/безпекових інституцій, а співголовами визначено Міністра у справах ветеранів і Віцепрем'єр-міністра – Міністра розвитку громад та територій.

Такий формат важливий не *«для галочки»*: він інституційно закладає майданчик, де ветеранська політика перестає бути вузьковідомчою і переходить у режим узгодженого управління на перетині реабілітації, соціальних послуг, освіти, зайнятості, цифрової трансформації та правового забезпечення.

Функціональне призначення штабу полягає в забезпеченні інтегрованого управління: узгодженні дій міністерств і центральних органів, урахуванні пріоритетів ветеранської політики під час формування галузевих рішень, визначенні шляхів розв'язання *«вузьких місць»* та ініціюванні вдосконалення нормативно-правової бази.

У прикладній площині це означає можливість виробляти уніфіковані підходи та алгоритми міжвідомчої взаємодії (маршрутизація ветерана між сервісами, погоджені стандарти обміну даними, спільні рішення щодо підтримки фізичного й психічного здоров'я, зайнятості та освіти), а також легітимно «*зшивати*» ресурси різних відомств у комплексні пакети послуг. Додатково положення про штаб безпосередньо передбачає право отримувати потрібну інформацію, залучати експертів і створювати робочі групи, що підсилює його спроможність не лише констатувати проблеми, а й готувати управлінські пропозиції для Уряду.

Управлінська вертикаль «*центр – регіони – громади*» посилюється через механізм стратегічного планування: Стратегія ветеранської політики до 2030 року реалізується через операційні плани, у яких визначаються завдання, відповідальні виконавці, строки та індикатори виконання, причому до припинення/скасування воєнного стану індикатори мають орієнтовний характер.

Важливо, що відповідальні органи (міністерства, інші ЦОВВ, місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування) зобов'язані подавати Мінветеранів щоквартальну інформацію про хід реалізації Стратегії, а Мінветеранів — готувати щорічний звіт для Кабінету Міністрів.

Саме ці процедури формують керований цикл політики: *планування* → *виконання* → *моніторинг* → *корекція*, зменшуючи ризик того, що різні відомства рухатимуться «*кожне у свій бік*».

Посилення регіональної спроможності проявляється в інституційному закріпленні ветеранської політики в структурах обласних і районних адміністрацій: за ініціативи Мінветеранів Урядом було внесено зміни до підходів щодо структури місцевих держадміністрацій, що передбачило утворення окремих підрозділів з питань ветеранської політики (зокрема з 1 жовтня 2023 року — в обласних та окремих міських/районних адміністраціях).

Функціонально ці підрозділи призначено для координації впровадження державної ветеранської політики на місцях і для швидшої трансляції державних пріоритетів до рівня територіальних громад, забезпечуючи комплексний, людиноцентричний підхід у системі переходу з військової служби до цивільного життя.

За інформаційними матеріалами Мінветеранів, такі підрозділи вже діють при обласних та районних військових адміністраціях, що свідчить про розгортання регіонального «каркаса» управління і створює організаційну основу для контролю якості послуг, зменшення дублювання функцій і кращої узгодженості програм з державними пріоритетами.

Окремим напрямком державного управління постає впровадження мережі фахівців супроводу ветеранів. На фінансування цього інструменту спрямовано 3,9 млрд грн субвенції з державного бюджету. За офіційними даними Міністерства у справах ветеранів України, 1343 фахівців супроводу вже працюють у 924 територіальних громадах. Значна частина працівників (понад 40%) належить до спільноти ветеранів або членів родин загиблих, що підвищує чутливість системи до потреб цільових груп. Фахівці супроводу опрацювали понад 51 тис. звернень, забезпечивши персоніфікований підхід, оцінювання потреб, координацію соціальних, медичних та адміністративних послуг. Крім того, у 1780 центрів надання адміністративних послуг інтегровано формат «єдиного вікна», що сприяє підвищенню доступності державних сервісів [10].

Медичний та психореабілітаційний блок державної політики спрямовано на модернізацію пакету медичних гарантій для ветеранів. Первинна ланка охорони здоров'я отримує додаткове фінансування — майже 600 грн до стандартного пакета, що майже подвоює обсяг оплати порівняно з цивільними пацієнтами. На оплату послуг первинної медичної допомоги передбачено 156 млн грн у бюджеті Мінветеранів на 2025 рік. До контрагування долучено 987 надавачів послуг, а 664 уклали договори з

НСЗУ, що формує розгалужену мережу медичних сервісів. Психологічна реабілітація фінансується в розмірі 166,7 млн грн, а механізм оплати праці фахівців реформовано відповідно до ринкових стандартів. Додатково підвищено компенсацію за стоматологічні послуги до 60 тис. грн. Програма *«Відновимо зір Захисникам і Захисницям України»* охопила понад 550 ветеранів. Розпочато будівництво першого в Україні терапевтичного саду та створено 10 медичних *«Просторів турботи»*, що формують інноваційну модель медико-психологічного відновлення [10].

Система державних гарантій включає житлові програми, компенсації за оренду житла, одноразові допомоги в разі загибелі або інвалідності, а також підтримку освіти та економічної самозайнятості. 2024 року 4578 сімей отримали компенсації для придбання житла. 2025 року передбачено понад 3,9 млрд грн на житло для ветеранів та родин загиблих, що дозволить забезпечити 1587 осіб. Запроваджено компенсацію за оренду житла для ветеранів, які втратили домівки внаслідок бойових дій. Освітні програми включають відшкодування вартості навчання понад 12 тис. дітей ветеранів та підтримку здобуття нової освіти ветеранами [10].

Економічна інтеграція посилюється через розвиток ветеранського підприємництва та працевлаштування. Український ветеранський фонд підтримав 1079 бізнесів, інвестувавши 456,5 млн грн, що сприяло створенню понад 800 робочих місць. Діє конкурсний механізм *«Варто діяти»* та *«Варто робити своє»*, а також розроблено методичні рекомендації щодо працевлаштування ветеранів. Запроваджено платформу *«Принципи бізнесу, дружнього до ветеранів»* та національну платформу вакансій *«Кар'єра ветерана»*, де зібрано понад 14 тис. пропозицій. Розпочато реалізацію проєкту *«Кваліфікації, загартовані боєм»*, що транслює військові навички у цивільні професійні стандарти [10].

Підтримка громадських ветеранських організацій реалізується через програми Українського ветеранського фонду *«Варто. Єднання»*, у межах

яких у 2024–2025 роках профінансовано по 16 організацій. Грантова підтримка сприяє розвитку локальних ініціатив, розширенню мережі самоорганізації ветеранів та зміцненню партнерства держави з громадянським суспільством [10].

На регіональному рівні функціонують координаційні та консультативно-дорадчі ради з питань ветеранів, які створюються рішеннями обласних державних (військових) адміністрацій. Їх діяльність зосереджено на узгодженні програм реабілітації, соціальної адаптації та взаємодії між органами влади, але уніфікований загальнодержавний порядок створення таких рад відсутній.

Локальний рівень реалізації ветеранської політики формується територіальними громадами відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Органи місцевого самоврядування забезпечують виконання місцевих програм соціального захисту, у межах яких розгортаються заходи з психологічної підтримки, соціального супроводу, надання адміністративних послуг та сприяння професійній адаптації ветеранів. Нормативною основою для надання соціальних послуг постає *Державний стандарт соціальної послуги соціальної адаптації*, затверджений Наказом Мінсоцполітики № 175–Н від 11.04.2024, що визначає алгоритми роботи, принципи індивідуального планування та механізми міжвідомчої координації [9].

Функціонування локальної інфраструктури підтримки ветеранів підтверджується офіційними матеріалами Міністерства у справах ветеранів України, що фіксують інституціалізацію в громадах нової сервісної ролі — фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. За роз'ясненнями Мінветеранів, цей фахівець працює з конкретною цільовою аудиторією та проблематикою «*після повернення з війни*», має поглиблену компетентність щодо психологічних травм, реабілітаційних потреб і профільних правових питань, а також розглядається як елемент

структури підтримки громади, що підсилює інтеграцію та реабілітацію ветеранів.

Важливо, що модель закріплюється організаційно: фахівець працевлаштовується як штатний працівник комунальної установи/закладу, підпорядковується її керівнику, працює за регламентованим графіком і здійснює супровід у форматі кейсів (Мінветеранів наводить орієнтир навантаження: близько 35 кейсів на одного фахівця, де в одному кейсі враховуються також члени сім'ї ветерана).

Таким чином, громади поступово переходять від *«довідкового»* підходу до сервісної логіки персоналізованого супроводу, коли оцінювання потреб, консультування та координація взаємодії з медичними, соціальними й адміністративними установами реалізуються через спеціалізований інститут, а не розпорошуються між різними посадовими особами.

Паралельно розвивається мережа локальних центрів підтримки — *«ветеранських просторів»*, *«ветеран-хабів»*, центрів та кабінетів допомоги, що виконують роль *«першої точки входу»* і платформи для індивідуальної та групової роботи (консультації, правовий супровід, освітні активності, психосоціальна підтримка, взаємодопомога). Мінветеранів окремо комунікує, що ветеранські простори мають функціонувати за єдиним державним стандартом, а Уряд затвердив порядок, що створює правову основу для їх заснування й діяльності в громадах як базового осередку підтримки ветеранів та членів їхніх сімей.

Додатково на офіційній платформі Міністерства подано тематичний розділ *«Ветеранські простори»* з регіональним структуруванням, що свідчить про їхню інституційно визнану присутність у політиці.

До цієї інфраструктури примикають і центри ветеранського розвитку (зокрема на базі закладів вищої освіти), що поєднують навчальні програми,

консультації та елементи соціально-психологічної підтримки, а також готують кадри для супроводу ветеранів.

У підсумку механізми державного управління ветеранською політикою в умовах воєнного стану формують гібридну модель: з одного боку — централізовані межі (стандарти, порядки, цифрові інструменти та інститут спеціалізованого супроводу), з іншого — практична реалізація значною мірою залежить від спроможності громад, партнерств із громадським сектором і міжнародної підтримки, що породжує нерівномірність доступу та фрагментацію сервісів між територіями. Саме тому стійкість системи в повоєнний період потребує не точкових «латок», а законодавчого зшивання: кодифікації ветеранського законодавства (у форматі Кодексу ветеранської політики/соціального захисту ветеранів), чіткого розмежування повноважень і гарантій мінімального стандарту послуг у кожній громаді — щоб допомога була не *«де пощастило»*, а *«де ти живеш — там і працює»*.

Удосконалення механізмів державного управління соціальною адаптацією та реінтеграцією ветеранів російсько-української війни передбачає глибинну трансформацію наявної моделі, що нині функціонує в стані фрагментації та надмірної нормативної розпорошеності. Розв'язання цих проблем потребує переходу до комплексно кодифікованої системи, здатної забезпечити єдність процедур, прозорість управлінських рішень і стабільність соціальних гарантій. Важливим елементом такої трансформації є підготовка та ухвалення інтегрованого Кодексу соціального захисту ветеранів, що уніфікує норми чинних законів, усуває дублювання повноважень різних відомств, встановлює чіткі алгоритми надання послуг та визначає стандарти міжвідомчої взаємодії. У межах такого підходу державна політика набуває рис системності, оскільки забезпечується послідовне застосування єдиних правил, узгоджених із рекомендаціями Європейського Союзу та положеннями Конвенції МОП

№ 159 щодо професійної реінтеграції осіб з інвалідністю. Кодифікація створює передумови для усунення нормативних колізій, що на практиці знижують доступність послуг та ускладнюють виконання законодавчих гарантій у період воєнного стану.

Дальша оптимізація механізмів державного управління потребує формування внутрішньо узгодженої управлінської вертикалі, побудованої за принципами інституційної єдності. У сучасних умовах численні функції розподілені між МОЗ, Міноборони, Мінсоцполітики, Мінреінтеграції та місцевими органами влади, що створює транзакційні бар'єри та уповільнює реакцію на потреби ветеранів. Формування єдиного координувального центру на базі Міністерства у справах ветеранів, яке отримує повноваження щодо стратегічного планування, розподілу ресурсів і міжвідомчої синхронізації, забезпечить цілісність політики і дозволить адаптувати кращі практики держав, що мають тривалий досвід роботи з повоєнною реінтеграцією. Наукові дослідження з державного управління підтверджують, що централізовані моделі, зменшують інституційну дисперсію та забезпечують результативність програм завдяки уніфікованим стандартам і єдиним каналам ухвалення рішень.

Одним із напрямків удосконалення механізмів є впровадження системи індивідуального супроводу ветеранів, зосередженої на принципах кейс-менеджменту, що дозволяє формувати персональний маршрут адаптації, що охоплює медичну, психологічну, професійну та соціальну компоненти.

Вагомим елементом модернізації ветеранської політики є системне зміцнення сектору психічного здоров'я як складника національної стійкості та людського капіталу. За умов значної поширеності посттравматичних розладів, бойового стресу, тривожно-депресивних станів, порушень сну та коморбідних залежностей ключовим завданням стає не епізодична *«психологічна підтримка»*, а розгортання повноцінної

багаторівневої мережі допомоги. Доцільним є формування «сходинкової» моделі послуг: від первинного скринінгу і кризових інтервенцій у громадах — до спеціалізованої психотерапії та психіатричної допомоги в секторальних/регіональних центрах психічного здоров'я, включно з реабілітаційними програмами, сімейним консультуванням і груповою терапією. Паралельно потрібно розвивати систему доказових методик лікування та відновлення (із чіткими критеріями якості, супервізією фахівців, стандартами тривалості й маршрутизації), щоб допомога не залежала від випадковості виконавця чи «модності» підходу. Уніфікація клінічних рішень потребує інтеграції діагностичних рамок DSM–5 та МКХ–11 (ICD–11) у національні клінічні протоколи й стандарти надання послуг, із коректною адаптацією до української системи охорони здоров'я, підготовкою кадрів та впровадженням інструментів моніторингу результатів лікування (динаміка симптомів, функціонування, повернення до соціальної активності). Окремим напрямком має стати дестигматизація звернення по допомогу й створення безпечних каналів доступу, зокрема через телемедичні консультації, мобільні бригади та програми «рівний – рівному» (підтримка з боку підготовлених ветеранів-менторів), які добре працюють там, де формальна система викликає недовіру.

Поряд із цим суттєвий потенціал має цифрова модернізація *медико-соціальної експертизи* (МСЕК) як інституційного вузла, що впливає на доступ до реабілітації, соціальних гарантій і працевлаштування. Переведення процедур у цифровий формат (електронні направлення, стандартизовані опитувальники, прозорі траєкторії розгляду, цифровий слід рішень) здатне зменшити суб'єктивізм, мінімізувати контактні корупційні ризики та підвищити відтворюваність висновків щодо ступеня втрати працездатності. Критично важливо, щоб така модернізація не звелася до «оцифрованої бюрократії», а була підкріплена: єдиними критеріями оцінювання, міждисциплінарним підходом (медичний стан +

функціональні обмеження + потреба в допоміжних засобах), незалежними механізмами апеляції та регулярними аудитами рішень. У результаті держава отримує більш об'єктивний розподіл ресурсів, а ветеран — зрозумілу, прогнозовану процедуру без принизливого «*доведення очевидного*».

Значущість професійної реінтеграції зумовлено тим, що саме економічна самостійність і відчуття соціальної корисності визначають довгострокову якість адаптації. Працевлаштування, доступ до освіти та можливість започаткування власної справи працюють як «якір» повернення до цивільного життя: стабілізують ритм, відновлюють соціальні ролі, зменшують ризики ізоляції та вторинної травматизації. Саме тому розширення програм перекваліфікації доцільно поєднувати з: оцінюванням компетентностей (включно з визнанням навичок, набутих під час служби), індивідуальними освітніми траєкторіями, ваучерами на навчання, партнерствами з роботодавцями та короткими практикоорієнтованими курсами під потреби регіонального ринку праці. Ефект посилюють квотні механізми в державному й приватному секторах, податкові та фінансові стимули для роботодавців (компенсація частини зарплати, адаптація робочого місця, наставництво), розвиток підтриманого працевлаштування для осіб із пораненнями та інвалідністю, а також підтримка ветеранського мікропідприємництва (мікрогранти, пільгове кредитування, бізнес-інкубатори, консультації з бухгалтерії та права). Сукупно це формує економічну «*платформу повернення*», де держава діє не як пасивний розпорядник пільг, а як активний інвестор у відновлення продуктивності.

В умовах децентралізації інституційна спроможність територіальних громад стає вирішальною змінною ефективності ветеранської політики, оскільки саме громада є найближчою до повсякденних потреб людини. Розширення повноважень і ресурсів місцевого рівня має супроводжуватися

розбудовою локальної сервісної інфраструктури: створенням «ветеранських просторів» як точок входу до послуг, формуванням команд індивідуального супроводу (кейс-менеджер/соціальний працівник, психолог, фахівець із зайнятості, медичний координатор), розробленням програм підтримання сімей, а також налагодженням партнерств із громадськими організаціями й місцевим бізнесом. Локальний рівень дає управлінську перевагу швидкої адаптації програм: громада бачить контекст — житло, транспорт, доступність медицини, реальні вакансії, соціальне середовище — і може «підлаштовувати» інструменти без тривалих бюрократичних циклів. Саме тому сучасні підходи публічного управління акцентують увагу на сервісній моделі в громадах: індивідуальна потреба має бути стартовою точкою, а не кінцевим «винятком» у загальному порядку.

Фінансово-ресурсне забезпечення цієї системи повинно спиратися на проєктно-цільове бюджетування з вимірюваними індикаторами результативності, щоб фінансування відображало не лише обсяг витрат, а досягнуті зміни у житті ветеранів. Доцільним є формування Державного фонду реінтеграції ветеранів як інструмента концентрації ресурсів, співфінансування регіональних і місцевих програм та підтримки інноваційних моделей сервісів (реабілітація, психічне здоров'я, зайнятість, житло). Важливо також правильно інтегрувати міжнародну фінансову допомогу: через прозорі правила співфінансування, середньострокове планування, вимоги до доказовості втручань і сталість проєктів після завершення донорських циклів. Прив'язка видатків до конкретних соціальних та економічних показників (час доступу до послуг, охоплення індивідуальним супроводом, частка працевлаштованих після програм, зниження кризових випадків, рівень задоволеності сервісами, територіальна рівність доступу) підвищує передбачуваність, прозорість і керованість політики. У комплексі такі підходи створюють стабільну

фінансову основу для довгострокового планування, масштабування якісних сервісів і запуску нових моделей підтримки без хаотичного «гасіння пожеж» щороку.

Сукупність окреслених напрямків демонструє, що сучасна ветеранська політика України потребує переходу до інституційно зрілої, цифрово інтегрованої та економічно стійкої моделі управління. Розвиток нормативної кодифікації, посилення інституційної єдності, впровадження кейс-менеджменту, цифровізація, модернізація сектору психічного здоров'я, професійна реінтеграція, децентралізація та використання проєктно-цільових фінансових механізмів створюють підґрунтя для формування ефективної, соціально орієнтованої та стійкої системи повернення ветеранів до повноцінного життя в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України.

Висновки. Доведено, що реальне підвищення результативності механізмів державного управління у сфері соціального захисту, адаптації та реінтеграції ветеранів потребує не «*підкручування*» окремих процедур, а переходу до системної модернізації за кодифікаційною моделлю. Ідеться про ухвалення Кодексу соціального захисту ветеранів як рамкового акта, який би зібрав розпорошені норми в єдину, логічно узгоджену конструкцію: із чіткими дефініціями статусів і гарантій, стандартами послуг, правилами міжвідомчої взаємодії, механізмами фінансування та відповідальності. Кодифікація в цьому разі виконує подвійну функцію: 1) забезпечує юридичну визначеність і прогнозованість для ветерана (менше колізій — більше зрозумілих прав); 2) створює управлінську основу для стандартизації процесів і контролю якості надання допомоги на всіх рівнях влади.

Одночасно необхідним є формування інституційно цілісної вертикалі ветеранської політики на базі Міністерства у справах ветеранів України як центру координації, методологічного лідера та «*єдиного входу*» для

ключових управлінських рішень. Така вертикаль має спиратися на формалізований розподіл повноважень між центральним, регіональним і місцевим рівнями, уніфіковані регламенти сервісів і стабільні канали міжвідомчої взаємодії, щоб уникнути ситуації, коли відповідальні *«всі»*, а реально — *«ніхто»*. Ключовим маркером зрілості вертикалі є наявність стандартів послуг і наскрізного моніторингу результатів, а не лише обліку витрат або кількості наданих довідок.

Третім системоутворювальним напрямком постає розбудова всеохопної профільної цифрової інфраструктури, що має забезпечити принцип *«людина — в центрі»*, а *«дані — в русі»* між уповноваженими інституціями. Ідеться не про фрагментарні кабінети чи розрізнені реєстри, а про інтегровану екосистему: Єдиний державний реєстр ветеранів як осердя; цифрові маршрути послуг (реабілітація, протезування, психологічна допомога, працевлаштування, житло); електронний документообіг; аналітичні панелі для планування та оцінки політики; захист персональних даних як обов'язковий стандарт довіри. У практичному сенсі це має скоротити *«транзакційні витрати»* ветерана — час, черги, довідки — і одночасно підвищити керованість системи.

Базовою технологією індивідуального супроводу має стати кейс-менеджмент — не як модний термін, а як організаційний стандарт, що перетворює набір пільг на персоналізовану траєкторію відновлення. Кейс-менеджмент передбачає оцінку потреб, складання індивідуального плану, міжвідомчу маршрутизацію, контроль виконання та повторну оцінку результатів. Окремого підсилення потребує сектор психічного здоров'я як критично важливий елемент національної стійкості. Ідеться про розширення доступності психологічної допомоги, формування мережі доказових програм (кризові інтервенції, терапія травми, робота з залежностями), підтримку сімей, профілактику суїцидальних ризиків, а також інтеграцію психічного здоров'я в первинну медичну допомогу та

ветеранські сервіси в громадах. Без цього будь-яка реінтеграція часто перетворюється на красиву презентацію, що розсипається при першому ж загостренні травми або соціальної напруги.

Не менш важливим є розширення інструментів професійної реінтеграції: перекваліфікації, підтриманого працевлаштування, грантових і кредитних програм для ветеранського підприємництва, стимулів для роботодавців, розвиток соціального замовлення та локальних програм зайнятості. Тут держава має мислити як інвестор у людський капітал: ветеран — це не *«витрата бюджету»*, а ресурс відбудови. Саме професійна самореалізація часто стає найкращим *«антидепресантом»* системного рівня — оскільки повертає контроль над життям.

Управлінську архітектуру має підкріплювати проєктно-цільове бюджетування із чіткими KPI, де оцінюється не лише *«скільки коштів освоєно»*, а *«який результат отримано»*. Доцільно переходити до набору результативних показників: частка ветеранів, охоплених кейс-менеджментом; середній час доступу до реабілітаційних послуг; частка працевлаштованих після завершення програм; рівень задоволеності сервісами; показники повторної травматизації/криз; рівномірність доступу між громадами. KPI в цій сфері — це не про контроль заради контролю, а про чесну відповідь на питання: чи справді система допомагає людині повернутися до життя.

Перспективи дальших досліджень логічно пов'язані з потребою поглибленого емпіричного виміру ефективності конкретних інструментів соціальної адаптації та реінтеграції на рівні територіальних громад. Пріоритетним є порівняльний аналіз із урахуванням регіональних диспропорцій, типології громад (міські, сільські, прифронтові, релокаційні), а також соціально-економічних параметрів (структура зайнятості, доступність медичних і реабілітаційних послуг, кадровий потенціал, бюджетна спроможність). Практичний сенс такого напрямку —

виявити, «які інструменти працюють, де і чому», а також які чинники забезпечують або блокують результат.

Дальшого теоретико-прикладного осмислення потребує вплив воєнного стану та масової демобілізації на трансформацію публічноуправлінських практик: цифрове врядування та сумісність реєстрів; моделі публічно-приватного партнерства в реабілітації та зайнятості; участь ветеранських організацій як співтворців політики (а не декоративних «слухачів»); механізми залучення міжнародної технічної допомоги з фокусом на сталість рішень після завершення донорського фінансування. Тут важливо відокремити «проектність» як тимчасове «латання» від «інституціоналізації» як довгострокового правила.

Перспективним напрямком є моделювання сценаріїв повоєнної ветеранської політики на горизонті 2030–2035 років із застосуванням інструментів стратегічного прогнозування та сценарного аналізу. Такий підхід дозволяє перевести дискусію з рівня реактивних рішень у площину керованих траєкторій: різні масштаби демобілізації, різні темпи відбудови, різний рівень ресурсів, різні ризики соціальної напруги. На цій основі можуть бути сформульовані науково обґрунтовані рекомендації щодо кодифікації ветеранського законодавства, оптимальної архітектури інституційної вертикалі та інтеграції ветеранської політики в ширший контекст відбудови, соціальної згуртованості й сталого розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991. № 2011–XII. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

2. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : Закон України від 09.04.1992 № 2262–XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>.

3. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961–IV. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>.

4. Про основи національного спротив : Закон України від 16.07.2021. № 1702–IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>.

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015. № 389–VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

6. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024–2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 р. № 1209–р Київ. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-p#Text>.

7. Адміністративні дані в значенні Закону України «Про державну статистику», що збираються Міністерством у справах ветеранів України — Набори даних. Портал відкритих даних. *Data.gov.ua*. URL: <https://data.gov.ua/dataset/034f43a4-133a-498f-8478-6076ed1013e4>.

8. Деякі питання ментальної, спортивної, фізичної, психологічної реабілітації та професійної адаптації ветеранів війни, членів їх сімей та деяких інших категорій осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. № 307. Київ. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-2024-p#Text>.

9. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги соціальної адаптації ветеранів війни та членів їхніх сімей та внесення зміни до Класифікатора соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.04.2024 № 175–Н. *Верховна Рада України* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-24#Text>.

10. Ключові результати діяльності Міністерства у справах ветеранів України. *Міністерство у справах ветеранів України*. URL: <https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/kluchovi-rezultati-diyalnosti-ministerstva-u-spravah-veteraniv-ukraini-1>.

REFERENCES

1. *Verkhovna Rada of Ukraine*. (1991). Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei : Zakon Ukrainy vid 20.12.1991 № 2011–XII [On social and legal protection of military personnel and their families : Law of Ukraine dated 20 December 1991 № 2011–XII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>. [in Ukrainian]

2. *Verkhovna Rada of Ukraine*. (1992). Pro pensiine zabezpechennia osib, zvilnenykh z viiskovoi sluzhby, ta deiakykh inshykh osib : Zakon Ukrainy vid 09.04.1992 № 2262–XII [On pension provision for persons discharged from military service and certain other persons : Law of Ukraine № 2262–XII dated 09.04.1992]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>. [in Ukrainian]

3. *Verkhovna Rada of Ukraine*. (2005). Pro reabilitatsiiu osib z invalidnistiu v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 06.10.2005 № 2961–IV [On the rehabilitation of persons with disabilities in Ukraine : Law of Ukraine № 2961–IV of 6 October 2005.]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>. [in Ukrainian]

4. *Verkhovna Rada of Ukraine*. (2021). Pro osnovy natsionalnoho sprotyvu : Zakon Ukrainy vid 16.07.2021 № 1702–IX [On the Fundamentals of National Resistance: Law of Ukraine dated 16 July 2021 № 1702–IX]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>. [in Ukrainian]

5. *Verkhovna Rada of Ukraine*. (2015). Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu : Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389–VIII [On the legal regime of martial law : Law of Ukraine dated 12 May 2015 № 389–VIII]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>. [in Ukrainian]

6. *Verkhovna Rada of Ukraine*. (2024). Pro skhvalennia Stratehii veteranskoi polityky na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2024–2027 rokakh : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.11.2024 № 1209–r. [On the approval of the Veterans Policy Strategy for the period until 2030 and the approval of the operational plan of measures for its implementation in 2024–2027 : Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 1209–r. dated 29 November 2024]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>. [in Ukrainian]

7. *Data.gov.ua* (Open Data Portal). (2025). Administratyvni dani u znachenni Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu statystyku», shcho zbyraiutsia Ministerstvom u spravakh veteraniv Ukrainy : Nabory danykh [Administrative data within the meaning of the Law of Ukraine «On State Statistics» collected by the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine — Data sets]. URL: <https://data.gov.ua/dataset/034f43a4-133a-498f-8478-6076ed1013e4>. [in Ukrainian]

8. *Verkhovna Rada of Ukraine*. (2024). Deiaki pytannia mentalnoi, sportyvnoi, fizychnoi, psykholohichnoi reabilitatsii ta profesiinoi adaptatsii veteraniv viiny, chleniv yikh simei ta deiakykh inshykh katehorii osib : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.03.2024 № 307 [Some issues of mental, sports, physical, psychological rehabilitation and professional adaptation of war veterans, their family members and certain other categories of persons : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine № 307 of 18 March 2024]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/307-2024-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian]

9. *Verkhovna Rada of Ukraine*. (2024). Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu sotsialnoi posluhy sotsialnoi adaptatsii veteraniv viiny ta chleniv yikhnikh simei ta vnesennia zminy do Klasyfikatora sotsialnykh posluh : Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 11.04.2024 № 175–N [On approval of the State Standard for Social Services for the Social Adaptation of War

Veterans and Their Families and Amendments to the Classifier of Social Services : Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine № 175–N dated 11 April 2024]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0828-24#Text>. [in Ukrainian]

10. *Ministry of Veterans Affairs of Ukraine*. (2025). Kliuchovi rezultaty diialnosti Ministerstva u spravakh veteraniv Ukrainy [Key results of the activities of the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine]. URL: <https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/kluchovi-rezultati-diyalnosti-ministerstva-u-spravah-veteraniv-ukraini-1>. [in Ukrainian]